

Ефективні форми і методи роботи на уроках географії для підвищення мотивації навчальної та пізнавальної діяльності учнів.

Сьогодні школа покликана формувати компетентності, що дозволяють шкільному випускнику стати успішною, життєспроможною особистістю, здатною до творчої самореалізації. На уроках географії вчитель повинен не просто дати учням той чи інший обсяг знань і вмінь, а й сформувати таку людину, яка здатна критично мислити, приймати рішення, виробити свою позицію в житті, власний світогляд, ставлення до себе й інших і вміння адаптуватись до умов життя, змінюючи його на краще.

Одним з найважливіших засобів підвищення ефективності навчання є розвиток пізнавального інтересу до предмету. Його особливе значення полягає в тому, що вчення спрямоване не лише на сприйняття учбового матеріалу, але й на формування відношення учня до самої пізнавальної діяльності. Систематично підвищуючи мотивацію, зміцнюючи і розвиваючи пізнавальний інтерес на кожному уроці, можна добитися того, що саме він (інтерес, мотив) стане основою позитивного відношення до вчення, вплине на результати діяльності, на процеси мислення, уяви, пам'яті, почуттів, які під дією вчителя придбають особливу активність і спрямованість навчання.

Чарівне слово для роботи з дітьми - мотивація. Основу її складає потреба дитини у чому-небудь. Тому відповіді на запитання «Що таке мотивація?» можна так: « мотивація - це процес спонукання людини до діяльності для досягнення тієї чи іншої мети».

Успішне навчання без мотивації неможливе. Проведені дослідження щодо мотивації навчальної та пізнавальної діяльності учнів показали цікаві закономірності - виявилось, що значення мотивації для успішного навчання вище, ніж значення рівня інтелекту учня. Роль компенсуючого фактору у випадку недостатньо високих здібностей учня може зіграти висока позитивна мотивація. Однак, цей принцип не працює в зворотньому

напрямку - ніякі здібності учня не можуть замінити відсутність навчального мотиву або низьку його вираженість і забезпечити значні успіхи у навчанні.

Існує ряд форм та методів, застосування яких на уроках географії сприяє підвищенню мотивації навчальної та пізнавальної діяльності учнів. В першу чергу це стосується форм проведення уроку. У цьому питанні багато залежить від майстерності вчителя, його вміння організувати навчальний процес, його бажання творчого пошуку. Часом, в результаті творчого пошуку народжуються цікаві нестандартні форми навчання, які дозволяють підвищити інтерес до предмету або повернути вже втрачений.

Готових відповідей на запитання «Що зробити, щоб дитина хотіла вчитися?» або «Як спланувати діяльність на уроці?» вчитель не знайде ні в підручнику, ні в методичному посібнику. Він сам повинен сконструювати ту схему, яка підходить саме для його предмету, саме цим учням, саме на цьому етапі вивчення теми.

СХЕМА МОТИВАЦІЇ

Діяльнісна парадигма сучасної освіти передбачає розвиток особистості учня на основі створення **універсальних** способів діяльності. **Таким універсальним способом є підвищення мотивації навчальної та пізнавальної діяльності учнів на кожному уроці.** Процес вчення розуміється не лише як засвоєння системи знань, умінь і навичок, що становлять інструментальну основу компетенцій учня, але і як процес розвитку особистості, надбання духовно-морального і соціального досвіду.

Моя провідна педагогічна ідея полягає в створенні умов для активізації пізнавальної діяльності через використання різних форм навчання та підвищення мотивації за допомогою широкого її впровадження в учбовий процес.

Сьогодні моя робота націлена не на пасивне заучування інформації або отримання її з вуст вчителя, а на активне вирішення проблеми, що вимагає самостійних творчих зусиль та підвищення інтелекту. Сучасний вчитель повинен бути митцем в організації

активної пізнавальної діяльності учнів на уроці, що набагато цікавіше, і в той же час складніше, ніж звичайне повідомлення знань та перевірка його засвоєнь.

Тому, я бачу **провідну ідею** своєї діяльності в наступному:

- формування в учнів на уроках географії ключових компетентностей, які дозволять кожній дитині стати успішною, життєспроможною особистістю, здатною до творчої самореалізації,
- формування самоосвітніх умінь учнів на уроках географії як спосіб організації учбово - пізнавальної діяльності,
- формування творчих здібностей як здібностей створювати нове, оригінальне,
- формування активної творчої особистості, здатної перетворювати навколишній світ.

Мета моєї педагогічної діяльності, виходячи з актуальності проблеми, полягає в тому, щоб створити на уроках географії умови для розвитку пізнавальної діяльності учнів, а також формувати у дітей ключові компетентності:(пізнавальну, самоосвітню, інформаційну, громадську, підприємницьку) – компетентності вільної, творчої особистості, здатної до самореалізації в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Для вирішення методичної проблеми в своїй діяльності я поставила перед собою такі **завдання**:

1.Створити умови для розвитку життєтворчої компетентності учнів.

2.Визначити найбільш перспективні шляхи формування і розвитку ключових компетентностей учнів в сучасних умовах навчання й виховання.

3.Навчити учнів відбирати й знаходити потрібні знання, способи для розв'язання проблеми.

4.Навчити відбирати корисний матеріал для виконання будь яких завдань.

5.Формувати уміння самостійно навчатися та незалежно оперувати знаннями.

6.Формувати інформаційну компетентність, яка передбачає здатність добувати, осмислювати, використовувати інформацію з різних джерел; критично оцінювати інформацію, застосовувати

інформаційно комунікаційні технології в навчанні та повсякденному житті.

Ці завдання я впроваджую в життя за допомогою **мотиваційних прийомів**, тому що **проблема мотивації** навчання є однією з центральних у моєму навчальному процесі і набуває особливого значення. Мотивація - одне з найважливіших умов успішності або неуспішності навчання дитини. Спираючись на практичний досвід, я зробила висновок, що мотиваційна сфера динамічніша, ніж пізнавальна.

Для реалізації завдань, пов'язаних з роботою над методичною темою: **«Формування ключових компетентностей учнів на уроках географії через підвищення мотивації навчальної та пізнавальної діяльності»** я використовую:

- 1) нетрадиційні форми проведення занять;
- 2) нові педагогічні технології, значна роль яких належить до сучасних засобів навчання школярів;
- 3) інтерактивні засоби навчання;
- 4) традиційні засоби навчання – підручник та географічна карта .

Для підвищення мотивації навчальної діяльності учнів на уроках географії я використовую такі нетрадиційні форми проведення занять та сучасні педагогічні прийоми, *наприклад*

- **«Дивуй»** - де наводяться дивні факти або неправдоподібні історії про географічні об'єкти, явища, тощо.
- **«Фантастична добавка»** - де моделюється фантастична ситуація для виконання реальних завдань.
- **«Практичність теорії»** - де доводиться практичність навчальної теми шляхом розв'язання конкретної практичної ситуації.
- **Відстрочена відгадка»** - де формулюється загадка, відповідь на яку можна дізнатися, лише працюючи над новим матеріалом.
- **«Мікрофон»** - де за допомогою «мікрофона» учні самостійно формують позитивну мотивацію для вивчення певної теми.
- **«Проблемне питання»** - де ставиться запитання проблемного характеру.

Наприклад: у 8 класі при вивченні теми «Рельєф України» я використовую **прийом «Проблемне питання»**, де ставлю перед учнями проблемне запитання: «Як видно з фізичної карти України, майже вся територія нашої країни рівнинна. Чим це можна пояснити?», а в 7 класі на уроці за темою «Клімат та внутрішні води Австралії» я пропоную дітям вирішити таке **проблемне питання**: «Чому Австралія найсухіший материк на Землі?». Або ж, у 7 класі на уроці за темою «Населення Австралії» для підвищення мотивації я використовую **прийом «Приваблива мета»**: перед початком вивчення нової теми я повідомляю учням цікаві факти з життя корінного населення Австралії, історичні відомості про етапи заселення материка європейцями сучасний розвиток країни Австралійський Союз. Ці факти викликають збільшений інтерес, тобто, мотивують дітей до вивчення нового матеріалу. У 8 класі на уроці за темою «Нерудні корисні копалини» я використовую **прийом «Викликаю асоціацію»**, де я пропоную учням висловити асоціації, які викликають у них наступні словосполучення: «корисні копалини», «рудні корисні копалини», «паливні корисні копалини». Також, у 8 класі вивчаючи тему «Прогноз погоди. Синоптична карта», я використовую **прийом «Навчальний кінозал»**, де учні переглядають відео ролик з записом прогнозу погоди, а потім роблять висновок про переглянута інформацію та надають прогноз погоди на наступну добу.

ВІДЕОРОЛИК

Велике місце в моїй роботі займають **сучасні педагогічні технології**. На уроках географії я застосовую **метод комп'ютерних технологій** та **метод творчих проєктів**. Цей метод не тільки полегшує засвоєння навчального матеріалу, але й дає нові можливості для розвитку творчих здібностей учнів:

- підвищує мотивацію учнів до навчання;
- активізує пізнавальну діяльність;
- розбудовує мислення й творчі здібності дитини;
- формує активну життєву позицію в сучаснім суспільстві.

Наприклад, при використанні свого методичного кейсу я відзначаю такі позитивні сторони:

- учні мають можливість самостійно здобувати знання, перевіряти свої досягнення за допомогою практичних робіт різного виду (навчальних, тренувальних, підсумкових) і тестових завдань;
- створюється ситуація успіху: при невдалім виконанні завдання є можливість повторити його кілька разів, вибираючи індивідуальний темп роботи, не боячись відстати від інших однокласників, або відповісти гірше їх. Частина практичних завдань має ігровий характер, що дозволяє в цікавій формі закріпити знання й уміння;
- створюється можливість нелінійного переміщення за курсом (дуже швидко можна знайти потрібний матеріал з будь-якої теми у випадку, якщо він забутий);
- демонстрація анімаційних схем, відеофільмів розкриває сутність досліджуваного явища і його динамічність у випадку, коли досліджуваний матеріал важкий для показу або носить абстрактний характер;
- з'являються широкі функціональні можливості роботи з інтерактивними картами: робота із шарами карти (фізичні, тектонічні, кліматичні, карти природних зон), метод зіставлення карт шляхом накладання однієї карти на іншу, дозволяє реалізувати практично - орієнтований напрямок в навчанні, формуючи найважливіші географічні вміння - картографічні.

Випробувавши різні варіанти, я вибрала таку форму роботи з комп'ютером на уроці: один комп'ютер на клас, зображення з якого виводиться на екран через мультимедійний проектор. Використання комп'ютера на уроці допомагає мені вирішувати наступні навчальні й пізнавальні завдання:

- 1) формувати мотивацію до предмету,
- 2) активізувати дітей на уроці,
- 3) сприяти розвитку комунікативних умінь і навичок учнів.

На уроках географії для підвищення інтересу та мотивації навчальної та пізнавальної діяльності учнів я використовую різноманітну інформацію через використання **сучасних засобів навчання**: аудіовізуальні та екранно-звукові (електронні енциклопедії й путівники, адаптовані програмно-методичні комплекси, електронні підручники, тест-програми), фрагменти

телепередач, науково-популярних фільмів, відео роликів з Інтернету, різноманітні ігри, яскраві описи, цікаві розповіді, які можуть бути не тільки прикладом, але й мотивом для досягнення успіхів у навчанні. Великою підмогою в формуванні інформаційної культури вчителя та учня є Інтернет. На своїх уроках я використовую форми та методи пізнавальної діяльності учнів через пошук різноманітної інформації в Інтернеті. *Наприклад: «Пошук суперечливих точок зору», «Візитна картка країни».*

В моїй методичній скарбниці є систематизований методичний матеріал з відео фрагментами, які дозволяють продемонструвати на уроці відео сюжети, що представляють досліджуване явище з коментарем вчителя. Учні є свідками того, що відбувається на екрані: виверження вулкану, руйнівного цунамі, циклону, що зароджується, або ж стають безпосередніми авторами синоптичних карт, діаграм опадів, тощо. Очевидними для них стають різні атмосферні й тектонічні процеси, наочність яких за допомогою інших дидактичних засобів дуже важко представити. Так, якщо можна знайти опис якого-небудь об'єкту в книзі, то спуститися на дно Світового океану або побачити загальну циркуляцію атмосфери з космосу можна тільки за допомогою сучасних технологій.

ВІДЕО ФРАГМЕНТИ

Також на своїх уроках для підвищення інтересу до предмету я націлюю учнів на створення **творчих проєктів та відео презентацій**. Цей вид діяльності дуже подобається школярам різних віків - з 6 по 11 клас. Творчий пошук підвищує мотивацію навчальної діяльності та формує ключові компетентності у дітей.

При створенні творчих проєктів та відео презентацій учнів приваблює пошук інформації та публічність захисту, адже робота оцінюється не тільки вчителем, але й однокласниками. Демонстрація проєктів готує учнів до образного сприйняття знань, підвищується навчальна активність учнів на уроці, значно поліпшується сприйняття досліджуваного матеріалу і його запам'ятовування. Творчі проєкти є демонстраційним матеріалом для дітей, які будуть готувати нові проєкти, дає можливість учням брати участь у різних конкурсах-виставках, науково-практичних

конференціях. Впровадження інформаційних технологій у процес навчання дозволяє відродити відомий всім **дослідницький метод** навчання.

Для підвищенн мотивації, розвитку інтересу та розвитку самостійності я використовую такі **форми сучасних уроків**: урок-гра, урок -вікторина, урок-практикум, урок-подорож, урок-екскурсія, урок-рольова гра, урок-аукціон, урок-казка. Для доросліших учнів практикую урок - семінар або урок - конференцію. Учні готують виступи або електронні презентації для проведення таких уроків.

ЕЛЕКТРОННІ ПРЕЗЕНТАЦІЇ УЧНІВ

Для впровадження проблеми на уроці я прохожу разом з учнями 3 етапи:

1. *Орієнтовно-мотиваційний* (учень повинен сам сформулювати для себе ціль і основне навчальне завдання).

2. *Операційно-виконавчий* (учень планує разом із учителем свої дії й можливості в розв'язку цього завдання).

3. *Рефлексивно - оціночний* (учень уміє оцінити свою діяльність, зробити самооцінку отриманого результату).

1 етап *Орієнтовно - мотиваційний*. Учень сам визначає мету уроку й навчальне завдання.

*Наприклад, у 9 класі при вивченні теми «Паливна промисловість України» я не тільки повідомляю тему уроку, але й приваблюю учнів до вивчення складу галузі та її значення в господарському комплексі країни. Учні визначають, що мова йдеться про розвиток вугільної, нафтової та газової галузей. На цьому етапі я ускладнюю діяльність учнів, пропонуючи їм скласти схему міжгалузевих зв'язків паливної промисловості, або ж використовую **прийом « чи знаєте ви, що ...»**, починаючи урок з цікавої географії.*

2 етап *Операційно-виконавчий*. Це тяжкий етап, бо він потребує великої уваги з боку вчителя (учень планує під керівництвом вчителя свої дії й можливості в розв'язуванні поставлених завдань). На цьому етапі навчальної діяльності я

підвищую мотивацію пізнавальної потреби або потреби в самоосвіті.

Наприклад, на другому етапі я використовую прийом: «Свобода вибору».

Свобода вибору на уроках географії дає ситуацію, де учень випробовує почуття хазяїна. Вибравши дію самостійно, учень на уроці має набагато більшу відповідальність за її результати. Наприклад, у 9 класі при вивченні теми «Сільське господарство України» я пропоную учням виконати завдання на вибір:

- 1) скласти конспект теми за підручником;
- 2) підготувати тестові завдання за темою;
- 3) попрацювати з модулями ;
- 4) попрацювати з документами ;
- 5) розв'язати проблемне питання.

Також, на другому етапі уроку я використовую **групову або парну роботу**. Я вважаю, що головне правило групової діяльності - не роз'єднувати учнів на сильних і слабких, а організувати спільну навчальну діяльність дітей. Необхідні умови групової роботи:

- 1) склад групи - 3-5 учнів,
- 2) добровільність створення груп,
- 3) чіткий розподіл ролей у групі.

Групова робота на моїх уроках географії сприяє формуванню комунікативних компетенцій, тому що учням доводиться працювати в групі, виконувати різні ролі: бути лідером, веденим, організатором, виконавцем; афішувати результати діяльності групи, виступаючи перед класом. Учні відзначають, що завдяки таким заняттям навчилися виступати «привселюдно», «дискутувати», «швидко думати». *Наприклад*, в 6 класі, вивчаючи тему «Вулканізм і землетруси» я пропоную учням **прийом «Театралізація»**, де діти поділяються на групи й кожна група розробляє правила поведінки під час землетрусу. Потім представляють поведінку у вигляді позитивного та негативного героїв. Групова робота використовується як при вивченні нового матеріалу, так і під час повторно - узагальнюючих уроків або ігрових уроків .

3-й етап Рефлексивно - оціночний. Рефлексивний метод - це коли учень вміє оцінювати свою діяльність, зробити самооцінку отриманого результату.

Цей етап дуже важливий для грамотної організації та мотивації навчання. Я орієнтую своїх учнів на індивідуальні досягнення, заохочую й підкріплюю досягнення учня, порівнюючи їх результати не з результатами інших, а з їх власними, побудованими на минулих успіхах і невдачах. Підсумком подібної стратегії навчання є зростання привабливості успіху, впевненості у своїх силах і як результат - оптимальна мотивація й успішне навчання.

В своїй роботі я використовую один із таких варіантів зробити **самооцінку**, *наприклад*: продовжити пропозицію: “Я сьогодні зробив для себе висновок...”, “Я сьогодні зрозумів...”, “Я сьогодні задумався...”.

Іншим варіантом я пропоную учням оцінити свою роботу на уроці по 12-бальній шкалі, відповідаючи на запитання.

Питання:	“10-12”	“7-9”	“4-6”
1. Як я засвоїв матеріал?			
2. Як я працював?			
3. З усіма завданнями впорався на			

Також, пропоную дітям оцінити свою діяльність, відповівши на запитання «так» або «ні».

Питання:	так	ні
1. Одержав міцні знання		
2. Мало, що зрозумів, необхідно попрацювати		
3. З усіма завданнями впорався сам		
4. Робота була нецікава		

На цьому останньому, рефлексивно – оціночному етапі, дуже важливо прокоментувати оцінку кожного учня з вірою в його

можливості, тобто порівняти його вчорашні досягнення з сьогоднішніми. Наприклад, такий прийом виставлення оцінок, як «накопичувальна система», коли протягом уроку вчитель оцінює кожного учня, підтримує інтерес до навчання протягом усього уроку. Дитина зацікавлена в якомога більшій кількості одержаних протягом уроку зірочок, фішок або яких-небудь інших символів, що видаються вчителем, які в підсумку уроку перетворюються на оцінку.

Для підвищення мотивації до уроків географії найчастіше я даю дітям диференційоване домашнє завдання: - комусь прочитати матеріал, комусь ще і на питання відповісти, комусь просто намалювати схему. Все залежить від можливостей учня. Творче домашнє завдання (скласти кросворд для уроку, підібрати картинки до теми і т.і.) також сприяє підвищенню інтересу до предмету.

Привернути увагу учня, здивувати його - це лише початок виникнення інтересу, і добитися цього не так важко. Набагато важче утримати інтерес, зробити його достатньо стійким. Інтерес треба виховувати поступово, підтримуючи його різними прийомами. Спочатку це буде інтерес до безпосередньої діяльності під час виконання певної роботи. Пізніше під чуйним керівництвом педагога інтерес переросте в інтерес до процесу розумової діяльності, до нових знань.